

Hemşirelik Öğrencilerinin Ahlaki Duyarlılıklarının İncelenmesi

The Moral Sensibility of Nursing Students

Türkan KARACA^a

ÖZET Amaç: Araştırma, hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılıklarının incelenmesi amacıyla tanımlayıcı desende yapıldı. **Yöntem:** Araştırmanın evreninde 2015–2016 eğitim ve öğretim yılında ve bahar dönemi'nde sağlık yüksekokulu hemşirelik bölümünde kayıtlı 322 öğrenci yer aldı. Çalışmanın örneklemini araştırmaya ilişkin bilgi aldıktan sonra kendi rızasıyla araştırmaya katılan ve veri toplama araçlarını tam olarak dolduran 281 öğrenci oluşturdu. Araştırmada veriler Kişisel Bilgi Formu ve Ahlaki Duyarlılık Anketi kullanılarak toplandı. Verilerin istatistiksel analizinde Mann-Whitney U testi, Kruskal-Wallis testi, ortalama, minimum, maksimum ve yüzdelik hesaplarından yararlanıldı. **Bulgular:** Araştırmadan elde edilen bulgulara göre hemşirelik öğrencilerin anket puan ortalamalarının 124.20 ± 31.40 olduğu saptandı. Ayrıca araştırmada elde edilen sonuçlara göre, ahlaki duyarlılık anketi ile öğrencilerin sınıfları, sosyo-ekonomik düzeyleri, hemşirelik bölümünden memnuniyetleri, etik dersi alma ve etikle ilgili yayın takip etme durumları, etik ikilem yaşama durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulundu. **Sonuç:** Hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılığının artırılması ve buna bağlı olarak etik sorunların farkına varma ve çözümünün bulunulabilmesi için, mezun olmadan önce ve sonra etiğe ilişkin eğitim programlarının geliştirilmesi ve bu konuda daha fazla araştırma yapılması öneriler arasındadır. **Anahtar Kelimeler:** Ahlaki duyarlılık, Hemşirelik eğitimi, Öğrenci hemşire

ABSTRACT Purpose: This study was carried out as a descriptive study to determine the moral sensibility of nursing students. **Method:** The population of study consisted 264 nursing students who enrolled in vocational courses during the spring semester at School of Health Sciences Nursing Department. The study was carried out with 281 nursing students who were informed by researcher voluntarily participated and completely filled the Moral Sensibility Scale. Data was collected by Demographical Characteristics Form and Moral Sensibility Scale. Mann-Whitney U, Kruskal-Wallis, Median and Percentages were used for analysis. **Results:** According to findings from study, the average scores of the students were obtained 124.20 ± 31.40 . Students' class, socio-,economic status, satisfaction from nursing department, taking of etic lesson and following of publications related etics had statistical significance between Moral Sensibility Scale. **Conclusion:** In order to increase the level of moral sensibility of nurses and thus to recognize and solve ethical problems, it is suggested to plan undergraduate and postgraduate education programs.

Key words: Moral sensibility, Nurse education, Nurse students

Giriş

Hasta bakımındaki ilerlemeler, dünyadaki global değişimler sağlık uygulamalarına yansımakta ve duruma bağlı olarak her geçen gün etiğe duyulan gereksinim artmaktadır.¹ Etik, hangi davranışın iyi ve kötü olduğunu, doğru ve yanlış davranışları inceler.² Diğer bir deyişle etik, bireyin davranışlarına esasını oluşturan ahlak ilkelerin bütünüdür.^{2,3} Etik ikilemde kalmak ise bir eylem esnasında yargıda bulunulması gereken durumlarda iki değer arasında karmaşa olmasıdır.⁴ Günlük hayatta birçok etik ikilem ile karşılaşmakta ve ikilemler karşısında verilen kararlar da toplum üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Bu durum etik duyarlılığın ve ahlaki değerlerin gelişmiş olduğu bir sağlık hizmeti sunumuna gereksinim olduğunu ortaya

koymaktadır.⁵ Ahlaki değerler, nesnelere, insanları, düşünceleri, durumları ve hareketleri doğru, yanlış, istenilen, istenmeyen ve bunun gibi yargılarımızı oluşturan kabullerimizi ifade eder.⁶

Eğitimde ahlaki değerlerin öğretimi geçmişte de üzerinde durulan bir konudur. Tarihin tüm dönemlerinde ve dünyanın her yerinde tartışılmıştır.⁷ Platon, ahlak eğitiminin okullarda verilmesi gerektiğini düşünmüş ve aklını kendisi ve diğerleri için de kullanabilen vatandaşlar yetiştirmeye odaklanmıştır.⁸ Kirschbaum⁹ göre, ahlak eğitimi tüm vatandaşlara ahlaklı olmaya yönelik bilgi, inanç, tutum ve davranış ilkelerini kazandırmalıdır. Ahlaki eğitimin temel amacı, bireylerin ahlaki değerleri

Geliş Tarihi/Received:06-06-2017/ **Kabul Tarihi/Accepted:** 04-10-2017

^a Yrd.Doç.Dr. Adıyaman Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü, Adıyaman

Adıyaman Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü, Adıyaman, e-mail: turkan_20051@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8603-5460

Sorumlu yazar /Correspondence: Yrd.Doç.Dr. Türkan Karaca, Adıyaman Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü e-mail: turkan_20051@hotmail.com,

üzerinde düşünmesi ve değerleriyle iç içe davranışlar göstermesidir.¹⁰ Ahlaki gelişimin, eğitim süreci içinde gelişme gösterip göstermediği önemli bir konudur.¹¹ Sınıf düzeylerini dikkate alarak yapılan çalışmalarda, eğitim basamakları ilerledikçe, ahlaki yargılarda daha üst düzeyde kararlar alındığı gözlenmektedir.¹²⁻¹⁴

Literatür incelendiğinde, hemşirelerin farklı klinik uygulama alanlarında birçok etik ikilem ve ahlaki karar almayı gerektiren durumlarla karşılaştığını saptayan çalışmalar mevcuttur.¹⁵⁻¹⁸ Nathaniel¹⁸ yaptığı çalışmada, hemşirelerin en az 1/3'ünün ahlaki sıkıntı yaşadıklarını saptamıştır. Redman ve Fry⁴ ise, hemşireler tarafından algılanan ahlaki konuları ve ahlaki çatışma alanlarını incelemiş ve hemşirelerin, etik çatışmayı ahlaki bir sıkıntı olarak deneyimlediklerini belirlemiştir.

Hemşirelik öğrencilerinin ileride gelişmiş ahlaki duyarlılığa sahip birer hemşire olabilmeleri için öncelikle kendilerinin duyu, inanç ve değerlerinin farkında olması ve sağlık sisteminin getirdiği etik ikilemlerle baş etme becerisi kazandıran bir eğitim programından geçmeleri gerekmektedir. Literatür incelendiğinde, hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılıklarını belirlemeye yönelik sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bu doğrultuda araştırma; orta öğretimden gelmiş hemşirelik öğrencilerin ahlaki duyarlılıklarını ortaya koymak, ahlaki duyarlılıkları ile ilişkili faktörleri belirlemek, çalışan ve öğrenimine devam eden sağlık çalışanlarına kaynak oluşturmak amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Materyal ve Metod

Araştırmanın Amacı

Araştırma, hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılıklarının ve ilişkili faktörlerin incelenmesi nedeniyle tanımlayıcı desende yapıldı.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evreninde 2015–2016 Eğitim ve Öğretim Yılında ve Bahar Dönemi'nde Adıyaman Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümünde kayıtlı 322 öğrenci yer aldı. Çalışmanın örneklemini araştırmaya ilişkin bilgi aldıktan sonra kendi rızasıyla araştırmaya katılan ve veri toplama araçlarını tam olarak dolduran 281 öğrenci oluşturdu.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler kişisel bilgi formu ve Ahlaki Duyarlılık Anketi kullanılarak toplandı.

Kişisel özellikler formu, öğrencilerin bazı tanımlayıcı özelliklerini saptamak amacıyla belirlenmiş toplam 15 soru içermektedir Tanıtıcı özellikler formunda, öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, çalışma durumları, hemşirelik bölümünü isteyerek tercih etme durumları, bölümden memnuniyetleri, etik ile ilgili ders alma durumları ve etik ikilem yaşama sıklıkları sorgulanmıştır.

Ahlaki Duyarlılık Anketi, ahlaki duyarlılığı değerlendirmek için Kim Lutzen tarafından 1994 yılında geliştirilmiştir. Türkiye'de ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini 2005 yılında Tosun¹⁹ yapmış ve ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.84 olarak saptanmıştır. Yedili likert olarak derecelendirilen 30 madde ve altı alt boyuttan (Otonomi, Yarar Sağlama, Bütüncü Yaklaşım, Çatışma, Uygulama, Oryantasyon) oluşan ölçeğin toplam puanı 30-210 aralığında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan ahlaki olarak düşük duyarlılığı, düşük puan ise ahlaki olarak yüksek duyarlılığı göstermektedir.¹⁹

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırma öğrencilerin eğitim-öğretim yılının ilgili güz döneminin son haftası (14. Hafta) yürütülmüştür. Öğrencilere öğrenim gördükleri sınıflarda veri toplama formları dağıtılmadan önce araştırmaya ilişkin bilgiler verilmiştir. Daha sonra kendi rızasıyla araştırmaya katılmaya kabul eden aydınlatılmış yazılı onam formunu doldurmaları istenmiştir. Aydınlatılmış yazılı onam formunu dolduran öğrencilere kişisel özellikler formu, Ahlaki Duyarlılık Anketi birlikte verilmiş ve ilgili formları eksiksiz doldurmaları istenmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin değerlendirilmesinde SPSS for Windows 16 istatistik paket programından yararlanılmıştır. Araştırmada anketten alınan puanlar bağımlı değişkenleri, tanıtıcı özellikler formunda yer alan veriler ise bağımsız değişkenleri göstermektedir. İki bağımsız grup karşılaştırmalarında Mann Whitney U testi, ikiden fazla bağımsız grubun karşılaştırılmasında Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Ayrıca, verilerin analizinde yüzdelik hesapları, ortanca, minimum, maksimum kullanılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın uygulanabilmesi için girişimsel olmayan araştırmalar etik kurulundan (2016-4/16) ve okul yönetiminden yazılı izin alınmıştır.

Araştırmaya kendi rızasıyla katılan öğrencilerinden yazılı onam alınmış ve araştırmada veri toplama formlarına kimlik bilgilerini yazmamaları istenmiş ve öğrencilerin gizliliği sağlanmıştır.

Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyolojik, demografik ve etik ile ilgili özellikleri Tablo 1’de görülmektedir. Büyük çoğunluğu 21-24 yaş aralığında olup, tamamına yakını bekar (%96.7), %51.9’u genel lise mezunudur. %54.4’ü hemşirelik Bölümünü isteyerek tercih ettiğini, %40.5’i okuduğu bölümden memnun olduğunu belirtmiştir. %92.5’i hemşire olarak herhangi bir yerde çalışmamaktadır. Öğrencilerin yarısı (%53.3) etik ile ilgili her hangi bir ders aldığını ve sadece %18.1’i etik ile ilgili bir süreli yayını takip ettiğini ve çoğu öğrenci (%64.4) etik ikilem yaşadığını belirtmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Özellikleri

Tanıttıcı Özellikler (n=281)	Sayı	%
Mezun olunan okul		
Genel Lise	146	51.9
Anadolu Lisesi	94	33.4
Sağlık Meslek Lisesi	22	7.9
Süper Lise	19	6.8
Çalışma durumu		
Hayır	260	92.5
Evet	21	7.5
Hemşirelik bölümünü tercih durumu		
İsteyerek	152	54.4
İstemeyerek	129	45.6
Hemşirelik bölümünden memnuniyet durumu		
Memnunum	114	40.5
Memnun değilim	93	33.0
Kararsızım	54	26.5
Etik ile ilgili ders alma durumu		
Evet	150	53.3
Hayır	131	47.7
Etik ile ilgili yayın takip etme durumu		
Evet	51	18.1
Hayır	230	81.9
Etik ikilem yaşama durumu		
Evet	181	64.4
Hayır	100	35.6

Öğrencilerin ahlaki duyarlılık anketinden aldıkları puan ortalamaları 124.20 ± 30.6 , medyan değeri 118 ve en düşük puan 30, en yüksek puan 208’dir (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin Ahlaki Duyarlılık Anketi ve Alt Boyutlarının Tanımlayıcı İstatistikleri

Ahlaki Duyarlılık Alt Boyutları	Ort±S	Medyan	Min-Max
Otonomi	27.62±8.81	28	7-49
Yarar Sağlama	15.82±4.91	16	4-28
Bütüncül Yaklaşım	15.48±5.58	15	5-28
Çatışma	13.99±3.69	13	3-21
Uygulama	15.49±4.72	16	4-28
Oryantasyon	14.63±6.29	15	4-28
Ahlaki Duyarlılık Anketi	124.2±31.4	118	30

Öğrencilerin okudukları sınıf, ahlaki duyarlılık puan medyanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkilemektedir ($p=0.011$). Dördüncü sınıfta yer alan öğrencilerinin anket puan medyanı tüm sınıflar içinde en düşük değere (98.5) sahiptir ve yapılan ileri analizde ise anlamlı farkı yaratan grubun dördüncü sınıf olduğu bulunmuştur (Tablo 3). Yaş gruplarına öğrencilerin ahlaki duyarlılık anketi puan medyanlarının yaşlara göre anlamlı olmadığı görüldü ($p=0.826$) (Tablo 3). Anket puan medyanı en düşük olan grup (104.00) 23 yaş ve üzeri iken, 19 yaş ve altında yer alan öğrenciler ise en yüksek anket puan medyanına (114.00) sahiptir.

Sosyo-ekonomik düzeye göre ahlaki duyarlılık anketi puan medyanlarına göre yapılan istatistiksel değerlendirmede ekonomik düzeyler arasında fark vardır ($p=0.049$) (Tablo 3). Ekonomik durumu orta olan öğrencilerin anket puan medyanları 116.5 iken, yüksek olan öğrencilerin anket puan medyanları 111.0’dır. Hemşirelik bölümünde okumaktan memnun olan öğrencilerin anket puan medyanları (111.0) memnun olmayan (123.0) ve kararsız (121.5) öğrencilerin anket puan medyanlarından istatistiksel anlamlı olarak daha düşük olduğu görüldü ($p=0.043$) (Tablo 3). Etik ile ilgili herhangi bir ders alan öğrencilerin anket puan medyanları (110.0) almayan öğrencilerin anket puan medyanlarına göre (123.0) istatistiksel

Tablo 3. Ahlaki Duyarlılık Anketi Puan Medyanlarının Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Dağılımı (n=281)

	Tanıtıcı Özellikler	N	Medyan	Min- Max.	İstatistiksel Değerlendirme
Sınıf	1.Sınıf	43	105.50	29 - 203	$X^2=9.905$ $P=0.011$
	2.Sınıf	82	112.00	73- 179	
	3.Sınıf	60	113.00	77 -178	
	4.Sınıf	96	98.50	58-155	
Yaş grupları	19- altı yaş	108	114.00	29-203	$X^2=0.157$ $P=0.826$
	20- 22 yaş	119	112.00	58-179	
	23- üstü yaş	54	104.00	69-164	
Sosyo-ekonomik Düzey	Düşük	36	125.50	29 -180	$X^2=1.599$ $P=0.049$
	Orta	208	116.50	58 - 203	
	Yüksek	37	111.00	58 -203	
Mezun olunan okul	Genel Lise	146	115.00	58-203	$X^2=0.617$ $P=0.892$
	Anadolu Lisesi	94	113.00	29-203	
	Sağlık Meslek Lisesi	22	111.00	68-137	
	Süper Lise	19	101.00	77-144	
Hemşirelik bölümünü tercih etme durumu	İsteyerek	152	115.00	29-193	$Z=-0.307$ $P=0.769$
	İstemeyerek	129	117.50	58- 172	
Hemşirelik bölümünden memnuniyet durumu	Memnun	114	111.00	29-203	$X^2=5.892$ $P=0.043$
	Memnun değilim	93	123.00	81-180	
	Kararsızım	54	121.50	58-156	
Etik ile ilgili ders alma durumu (n=153)	Evet	50	110.00	29-203	$Z=-1.526$ $P=0.030$
	Hayır	103	123.00	58-178	
Etik ile ilgili yayın takip etme durumu	Evet	21	112.00	77-155	$Z=-0.718$ $P=0.049$
	Hayır	132	119.00	29-203	
Etik ikilem yaşama durumu	Evet	66	112.00	69-178	$Z=-1.283$ $P=0.016$
	Hayır	87	128.00	29-203	

anlamli olarak daha düşük değere sahiptir ($p=0.03$) (Tablo 3).

Yapılan istatistiksel değerlendirmede öğrencilerin ahlaki duyarlılık anketi puan medyanlarının hemşirelik bölümünden memnuniyet durumlarına göre farklı olduğu görüldü ($p=0.043$) (Tablo 3).

Etik ile ilgili herhangi bir süreli yayını takip eden öğrencilerin anket puan medyanları (112.0) takip etmeyen öğrencilerin anket puan

medyanlarından (119.0) daha düşük değere sahiptir. Yapılan istatistiksel değerlendirmede öğrencilerin ahlaki duyarlılık anketi puan medyanlarından herhangi bir süreli yayını takip etme durumuna göre anlamli olduğu görüldü ($p=0.049$) (Tablo 3). Etik ikilem yaşayan öğrencilerin anket puan medyanları (112.0) yaşamayan öğrencilerin anket puan medyanlarından (128.0) daha düşük değere sahiptir. Yapılan istatistiksel değerlendirmede öğrencilerin ahlaki

duyarlılık anketi puan medyanları etik ikilem yaşama durumlarına göre farklı olduğu bulundu ($p=0.016$) (Tablo3).

Tartışma

Ahlaki duyarlılık anketinden alınabilecek en yüksek puanın 230, en düşük puanın 30 olduğu ve puan düşükçe ahlaki duyarlılığın arttığı düşünöldüğünde, öğrencilerin puan ortalamalarının orta düzeyde olduğu (124.2) görölmektedir. Ahlaki duyarlılık anketi kullanılarak yapılan çalışmalar incelendiğinde, Eraydın ve Albayrak²⁰ (2015) tarafından bir üniversitenin hemşirelik bölümlerinde okuyan öğrencileri ile yapılan çalışmada öğrencilerin anket puan ortalamaları benzer şekilde (111.8) olduğu saptandı. Hemşirelik öğrencileri ile yapılan başka bir çalışmada ise öğrencilerin ahlaki duyarlılık anketi puan ortalamaları 85.93 olarak bulunmuştur.²¹ Bu durum hemşirelik öğretim müfredatlarının benzer olmasına karşın öğretimi etkileyen diğer faktörlerin (öğretici özellikleri, araç-gereçlerin durumu, öğrenenlerin hazır oluşluk düzeylerinin farklı olması vb.) bu çalışmaların yapıldığı kurumlarda daha iyi düzenlenmesinden kaynaklanabilir.

Dördüncü sınıfta yer alan öğrencilerinin anket puan medyanları tüm sınıflar içinde olup en düşük değere (98.50) sahiptir. Öğrencilerin okudukları sınıf, ahlaki duyarlılık puan medyanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkilemektedir ($p<0.05$). Yapılan ileri analizde ise anlamlı farkı yaratan grubun dördüncü sınıf olduğu bulundu. Birinci sınıfta yer alan hemşireliğe giriş dersi öğrencilerin ilk karşılaştıkları mesleğe özgü ders olma özelliğindedir. Hemşireliğe giriş ders programı içeriği ağırlıklı olarak hasta güvenliği ve mahremiyeti, hasta onamı, hasta hakları gibi temel kavramlara yönelik bilgi ve uygulamaları içermektedir. Dolayısıyla öğrencilerin edindikleri bilgiler doğrultusunda ahlaki duyarlılıklarının gelişmiş olması düşünölebilir. Dördüncü sınıf ise son sınıf olup ve bu döneme gelinceye kadar öğrenciler gerek temel dersleri (Hemşirelik Esasları, Cerrahi Hemşireliği, Psikiatri Hemşireliği v.b.), gerekse diğer dersler kapsamında (Kişiler Arası İlişkiler, Beslenme İlkeleri, Sosyoloji, Psikoloji v.b.) ahlaki duyarlılıklarını geliştirebilmelerine katkı sağlayabilecek bilgiler edinmekte ve çeşitli öğrenme ortamlarında bulunmaktadırlar. Bu nedenle son sınıf öğrencilerin ahlaki duyarlılıklarının daha gelişmiş olması beklenen bir sonuçtur. Hemşirelik öğrencileri ile yapılan

çalışmaların bulguları da bu görüşü destekler niteliktedir.²⁰⁻²¹ Yaşın yükselmesi ile puan medyanlarında azalış olduğu görölmektedir ancak gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bununla beraber yaş ile ahlaki duyarlılık anket puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu ve ilerleyen yaşla beraber ahlaki duyarlılığın arttığını gösteren farklı disiplinlerde yapılan çalışmalar da bulunmaktadır.²²⁻²⁵ Çalışmamızda yaş gruplarına göre hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılıklarının farklı çıkmaması öğrencilerin yaşlarının birbirine yakın olmasından kaynaklandığı düşünölebilir.

Öğrencilerin ekonomik düzeyi arttıkça ahlaki duyarlılık anket puan medyanlarının azaldığı ve gruplar arasında anlamlı bir fark bulunduğu saptanmıştır. Ekonomik düzeyin artmasının yaşam şartlarının yükselmesine kültürel birikimin artmasına ve dolayısıyla olaylara farklı bakış açıları geliştirilmesine neden olarak öğrencilerin ahlaki duyarlılıklarını olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Hemşirelik bölümünden memnuniyet durumu incelendiğinde, memnun olan ve olmayan gruplar arasında anlamlı bir fark vardır. Ahlaki duyarlılık ile ilgili yapılan çalışma sonuçlarında da okuduğu bölümden memnun olan öğrencilerin ahlaki duyarlılık anket puan ortalamaları daha düşük saptandığı görölmektedir.^{19,21,23} Mesleğini isteyerek seçme ve severek yapma gibi faktörlerin olumlu sonuca yol açmasının doğal olduğu söylenebilir.

Etik dersi alan öğrencilerin anket puan medyanları almayan öğrencilerden daha düşük değerdedir ve gruplar arasında anlamlı bir fark vardır. Ahlaki duyarlılık anketi ile yapılan diğer çalışmalarda da lisans eğitiminde etik dersi alan bireylerin ahlaki duyarlılıklarının daha fazla olduğu görölmektedir.^{19,2} Bununla beraber hemşireler ve hekimlerle yapılan diğer çalışmalarda, mesleki eğitimleri esnasında etik ile ilgili bir ders alma durumlarına göre etik duyarlılığın toplam puanları açısından gruplar arasında önemli bir fark bulunmadığını gösteren çalışmalar da mevcuttur.^{23,25,27} Lisans eğitiminde etik öğretiminin önemi konusunda fikir birliği bulunmaktadır ancak etik öğretiminin nasıl verileceğine yönelik fikir birliğinin bulunmaması farklı sonuçların oluşmasına neden olabilir.^{28,29}

Öğrencilerin etik ile ilgili yayın takip etme durumlarına bakıldığında, etik yayın takip eden öğrencilerin sayısının oldukça az ve anket puan medyanlarının etmeyen öğrencilerden daha

düşük değerde olduğu saptandı. Bu duruma neden olarak öğrencilerin sürekli yayın takip etme alışkanlıklarının olmaması ve ekonomik sorunlar gösterilebilir.

Çalışmada etik ikilem yaşayan öğrencilerin anket puan medyanları yaşamayan öğrencilerden daha düşük değerdedir ve gruplar arasında anlamlı bir ilişki bulundu ($p<0.05$). Etik ikilem yaşama durumu mutlak doğru ya da yanlış kararların seçilemediği bir durumdur. Bu durum öğrencilerde etik kavramlar ve etik ikilem konusunda farkındalık oluşturulması gerektiğine işaret etmektedir.

Sonuçlar ve Öneriler

Çalışmada hemşirelik öğrencilerinin puanlarının orta düzeyde olduğu (124.20 ± 31.40) görülmektedir. Ayrıca araştırmada elde edilen sonuçlara göre, ahlaki duyarlılık anketi ile öğrencilerin sınıfları, sosyo-ekonomik düzeyleri, hemşirelik bölümünden memnuniyetleri, etik dersi alma ve etikle ilgili yayın takip etme durumları, etik ikilemde kalma durumları ile istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılığının artırılması ve buna bağlı olarak etik sorunların farkına varma ve çözümünün bulunabilmesi için, mezun olmadan önce ve sonra etiğe ilişkin eğitim programlarının geliştirilmesi ve bu konuda daha fazla araştırma yapılması öneriler arasındadır.

Kaynaklar

1. Özcan M, Akpınar A, Ergin AB. Personal and professional values grading among midwifery students. *Nurs Ethics*, 2012; 19:3 399-407.
2. Aydın İp. Yönetmelik mesleki ve örgütsel etik. Ankara: Pegem Yayıncılık 2012.
3. Babadağ, K. Hemşirelikte etik. *Hemşirelikte Etik Bülteni*, 1991; 19:5 5-9.
4. Redman BK, Fry S. Nurses' ethical conflicts: what is really known about them, *Nursing Ethics*, 2000; 7:4 360-366.
5. Kim YS, Park JW, Son YJ. A Longitudinal Study on the Development of Moral Judgement in Korean Nursing Students. *Nursing Ethics*, 2004; 11:3 254-265.
6. Halstead J. Taylor MJ. Learning and teaching about values: a review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 2000; 30:2 169-202.
7. Akbaş O. Değer eğitimi akınlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2008; 6:16 9-25.

8. Lickona T. Educating for character (How our schools can teach respect and responsibility). New York: Bantam Books 1992.
9. Kirschenbaum, H. 100 ways to enhance values and morality in schools and youth settings. Massachusetts: Allyn&Bacon Company 1995.
10. Dewey, J. Okulda ahlak eğitimi. (çev: A.Ferhan Oğuzkan). 1959, www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/496/5860.pdf
11. İz FB, Özsoy SA. Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişimi kuramına göre hemşire öğrencilerin ahlaki yargı yeteneklerinin belirlenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü 2009.
12. Sanchez, TR. Heroes, Values, and Transcending Time: Using Trade Books to Teach Values. 1998, www.eric.ed.gov , ERIC Document No: ED 426 923.
13. Çiftçi N. Almanya ve Türkiye'deki lise öğrencilerinin ahlaki yargı yeteneklerinin karşılaştırılması. Yayınlanmamış doktora tezi İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2001.
14. Çırak KG. Üniversite öğrencilerinin ahlaki yargı yetenekleri ve ahlaki yargı yetenekleri ile kendini gerçekleştirme düzeylerinin karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2006.
15. Rushton CH, Scanlon, C. When values conflict with obligations: safeguards for nurses, *Pediatric Nursing*, 1995; 21 260-268.
16. Katsuhara Y. What moral requirements cause ethical dilemmas among nurse executives. *Academy of Nursing Science*, 2005; 23:3 1-10.
17. Keskin G, Yıldırım GÖ. Hemşirelerin Kişisel Değerlerinin ve İş Doyumlarının İncelenmesi, *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2006; 22:1 119-133.
18. Nathaniel KA. Moral Reckoning in nursing, *Western Journal of Nursing Research*, 2006; 28:4 419-438.
19. Tosun H. Sağlık bakım uygulamalarında deneyimlenen etik ikilemlere karşı hekim ve hemşirelerin etik duyarlılıklarının belirlenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü 2005.
20. Eraydın Ş, Albayrak K. Hemşirelik öğrencilerinin kişisel değerleri ve etik duyarlılıklarının incelenmesi (2015). 15. Ulusal Hemşirelik Öğrencisi Kongresi.

- 21.Selçuk TK, Demir C. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin etik duyarlılık düzeyi ve etkileyen etmenler (2015). 15.Ulusal Hemşirelik Öğrencisi Kongresi.
- 22.Lutzen K, Evertson M, Nordin C. Moral sensitivity in psychiatric practice. *Nursing Ethics*, 1997; 52 76-81.
- 23.Pekcan HS. Yalova ili ve çevresinde görev yapan hekimlerin ve hemşirelerin etik duyarlılıkları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi İstanbul:Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü 2007.
- 24.Dikmen Y. Yoğun bakım hemşirelerinde etik duyarlılığın incelenmesi. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 2013; 2:1 1-7.
- 25.Tazegün A. Çocuk hemşirelerinin etik duyarlılık düzeyleri ve etkileyen faktörler. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü 2013.
- 26.Gül Ş, Duru G, Kahraman B, Büken N. Etik dersi alan ve almayan hemşirelik öğrencilerinin etik karar verebilme düzeylerinin incelenmesi. *Hemar-G*, 2013; 1 23-31.
- 27.Başak T, Uzun Ş, Arslan F. Yoğun bakım hemşirelerinin etik duyarlılıklarının incelenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 52 76-81.
- 28.Haigh C, Johnson M. Attitudes and values of nurse educators. An international survey. *International Journal of Nursing Education Scholarship*, 2007;4:1 520-533.
- 29.Görgülü RS, Dinç L. Ethics in Turkish nursing education programs. *Nursing Ethics*, 2007; 14:6 741-52.